

ARON bvba
Archeologisch Projectbureau

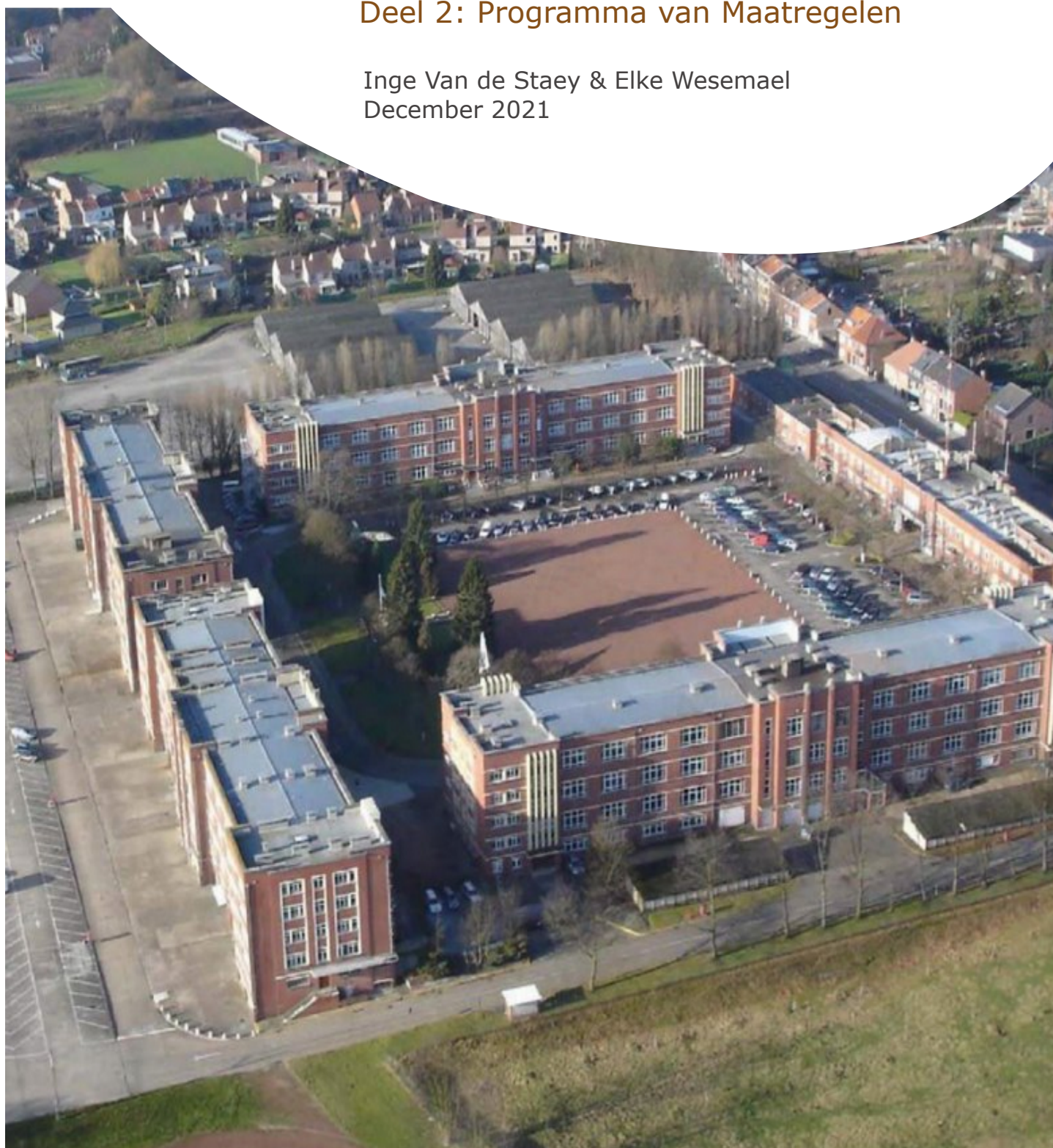
RAPPORT 1086

Archeologienota Tongeren, Blaarstraat: Ambiorixkazerne

Renovatie blok E incl. omgevingswerken

Deel 2: Programma van Maatregelen

Inge Van de Staey & Elke Wesemael
December 2021

DEEL 2. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

1. Gemotiveerd advies

1.1 Volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek

Tot op heden werd een vooronderzoek in de vorm van een bureauonderzoek (2021J303) uitgevoerd op het te ontwikkelen projectgebied. Het totale projectgebied heeft een oppervlakte van ca. 10,9 ha en is kadastraal gekend als Afd. 8, sectie B, percelen 223a3, 223b3(deel), 223c3, 223f2, 223h2, 223k2, 223l2, 223p2, 223v2 (deel), 223w2, 223y2, 223z2.

Het terrein dat in deze fase ingericht wordt is ca. 4650 m² groot en omvat Blok E (perceel 223K2) en een deel van de bestaande wegenis (perceel 223a3).

Op basis van deze onderzoeken is het mogelijk om met voldoende zekerheid een uitspraak te doen over de waarde van al dan niet aanwezig archeologisch erfgoed (kennispotentieel) en de omgang hiermee.

1.2 Duiding en waardering van de archeologie in het projectgebied

De gegevens verzameld in het bureauonderzoek lieten tot op zekere hoogte toe een archeologische verwachting voor het projectgebied te formuleren.

Hoewel meso- en neolithische vondsten al op verschillende onderzoekslocaties in Tongeren zijn opgedoken (onder meer op terreinen aan de Vermeulenstraat, Hemelingenstraat, Elfde Novemberwal, Bilzersteenweg, zowel in verplaatst als in situ wit zand) en het terrein topografisch in een voor jager-verzamelaars interessante gradiëntzone ligt (op de rand van de Jekervallei), wordt de verwachting voor dergelijk prehistorisch vondstmateriaal in het projectgebied als laag ingeschat.

Het uitgevoerde booronderzoek in 2015 wees wel op de aanwezigheid van wit zand, hoewel enkel in het oosten van het projectgebied. Zowel de gegevens van het proefputtenonderzoek uit 2017 als het digitaal hoogtemodel wijzen dat het terrein (ter hoogte van blok E, incl. de heraan te leggen wegenis) op een opgehoogd plateau is gelegen. Een ophoging vond ook plaats in het meest westelijke deel van het te onderzoeken zone, hoewel beperkter in diepte.

Het potentieel op (proto-)historische vindplaatsen (metaaltijden, Romeinse periode, volle middeleeuwen) kan in oorsprong als matig tot hoog beschouwd worden. Toch dient ook dit potentieel, en dit op basis van de aanwezige ophoging in combinatie met de geplande bodemingrepen, naar laag te worden bijgesteld. Vanaf de late middeleeuwen is dit potentieel in oorsprong reeds laag.

1.3 Impact van de geplande bodemingrepen

Op basis van de omschrijving van de geplande bodemingrepen in *Deel 1: Verslag van de resultaten, 1. Beschrijvend gedeelte, 1.4 Beschrijving van de geplande bodemingrepen* kan de impact van deze bodemingrepen op het mogelijk aanwezige archeologisch erfgoed bepaald worden.

De initiatiefnemer plant de ontwikkeling van de Ambiorixkazerne te Tongeren (prov. Limburg). De totale oppervlakte van de ontwikkeling van de Ambiorixkazerne bedraagt ca. 10,9 ha (= oppervlakte masterplan). De ontwikkeling van dit terrein zal gefaseerd gebeuren.

Voorliggende archeologienota heeft betrekking op de verbouwing van blok E incl. omgevingsaanleg, over een oppervlakte van ca. 4650 m².

Blok E zal als residentieel woonblok worden ingericht. Voor de renovatie van blok E zijn geen bodemingrepen voorzien. Het bestaande hoogteverschil tussen de oostzijde van het bouwblok (= zone paradeplein) en de westzijde blijft behouden.

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek (incl. de gegevens van het proefputtenonderzoek uit 2017) wordt duidelijk dat de geplande bodemingrepen quasi volledig zullen plaatsvinden in een dik tot matig dik ophogingspakket. Enkel ter hoogte van de voorziene wadi en nutsleidingen kunnen de bodemingrepen, plaatselijk, doorheen het ophogingspakket reiken.

1.4 Bepaling van maatregelen

Er wordt **geen verder onderzoek** geadviseerd.

Voor de huidige vergunning is het archeologisch onderzoek hiermee afgerond. Bij een eventueel verdere ontwikkeling van het terrein dient echter een nieuwe archeologienota te worden opgemaakt, waarin een nieuwe impactbepaling wordt uitgevoerd en op basis hiervan een nieuw advies wordt geformuleerd voor vervolgonderzoek.

Het feit dat voor het huidige dossier geen verder onderzoek wordt geadviseerd, neemt niet weg dat tijdens de geplande werken de meldingsplicht van archeologische vondsten gelden. De context zit vervat in artikel 5.1.4 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013. De vinder is verplicht om de vondst binnen de drie dagen te melden aan het agentschap Onroerend Erfgoed en beschermt de vondst en haar vindplaats tot tien dagen na het vinden.

BIBLIOGRAFIE

BALL, TEBBENS & VAN DE LINDE (red.) (2018), Het Maasdal tussen Eijsden en Mook. De bewonings- en gebruiksgeschiedenis van het Maasdal op basis van archeologisch onderzoek in het Malta-tijdperk. (*Nederlandse Archeologische Rapporten* 060), Amersfoort.

CGP: Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4.0.

BAILLIEN D. (1995) *Tongeren en zijn straten door de eeuwen heen*, Tongeren.

BAILLIEN H. (1954a) Het Leurenkwartier en de zuidelijke stadsverdediging van Tongeren, in *Het Oude Land van Loon*, 9, 105-113.

BAILLIEN H. (1954b) Sprokkelingen over Tongeren en omgeving: 9. De Jekerpoort, in *Het Oude Land van Loon*, 9, 174.

BAILLIEN H. (1976) De molens van Sint-Jan te Tongeren, in *Limburg*, 55, 198-211.

BAILLIEN H. (1979) Tongeren. Van Romeinse civitas tot middeleeuwse stad, (*Maaslandse Monografieën*), Assen.

BAILLIEN H. & J. HELSEN (1985), De afbraak van de middeleeuwse wallen te Tongeren, in *Het Oude Land van Loon*, XL, 5-24.

BINK M. (2007), Tongeren. Plinius-terrein. Archeologisch onderzoek van resten uit het laat-paleolithicum, de ijzertijd en de nieuwe tijd, (*BAAC-rapport* 06.177), 's-Hertogenbosch.

BORGERS K., M. STEENHOUDT & E. VAN DE VELDE (2009), *Tweede en derde fase van het archeologisch onderzoek 'Anicius' aan de Elfde Novemberwal te Tongeren*, Rapportage, Leuven.

BORGERS K., M. STEENHOUDT (2010), Tongeren: Vermeulenstraat 3, in **CREEMERS G. & A. VANDERHOEVEN** (eds), *Archeologische Kroniek van Limburg 2007, Limburg-Het Oude Land van Loon*, 89, 2, 150-154.

BREUER J. & H. VAN DE WEERD (1935) Les fouilles de Tongres en 1934 et 1935, in *L'Antiquité Classique*, 4, 489-496.

CLAASSEN A. (1959) Vondsten uit Tongeren, in *Limburg*, XXXVIII, 1, 291-296.

COUCHEZ K. (2016) *Daar waar het Romeins schoentje wringt*, Masterproef Archeologie UGent.

DE CLERCQ W., BASTIAENS W., DEFORCE K., DESENDER K., ERVYNCK A., GELORINI V., HANECA K., LANGOHR R. EN VAN PETEGEM A. (2001) Waarderend en preventief archeologisch onderzoek op de Axxes-locatie te Merelbeke (prov. Oost-Vlaanderen): een grafheuvel uit de Bronstijd en een nederzetting uit de Romeinse periode, *Archeologie in Vlaanderen* VIII, 123 – 164.

DEEBEN J. & RENSINK E. (2005), Het Laat-Paleolithicum in Zuid-Nederland, In: Deeben et al. (eds.), *De Steentijd van Nederland, Archeologie* 11/12, 171-199.

DEFENITIEF MASTERPLAN Ambiorixkazerne Tongeren (2012), studie uitgevoerd door Grontmij Hasselt – Awg architecten.

DE GEYTER G. (2001) *Toelichtingen bij de geologische kaart van België. Vlaams Gewest. Kaartblad 34-Tongeren. 1:50.000*, Brussel.

DUDAL R. & BAEYENS L. (1957) *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Tongeren 107W*.

DE SCHAETZEN PH. (1936), Opgravingen op Broekberg te Tongeren in augustus 1936, in *De Postrijder*, 2.

- DE SCHAETZEN G.** (1943), Découvertes romaines à Tongres en 1937, in *L'Antiquité Classique*, 12, 1, 37-46.
- DE WINTER N.** (2009) Het archeologisch onderzoek op de hoek van de Pliniuswal en de Bilzersteenweg te Tongeren, (*Aron-Rapport 21*), Sint-Truiden, 2009.
- ERVYNCK A., K. VANDEVORST & E. OOMEN** (2014) *De Onze Lieve Vrouw Basiliek van Tongeren. Een ontzettend lang verleden*, Leuven.
- GEERTS R.** (2015) Romeinen onder het schoolplein. Een archeologische opgraving op het schoolplein van de VIIIO Humaniora te Tongeren, (*ADC rapport 3999*), Amersfoort.
- GERITS J.** (1989) *Historische steden in Limburg*, Gent.
- GILISSEN J.** (2004) Offelken, In *Tongerse Annalen*, 18, 3, 1-17.
- GILISSEN J.** (SD) *Kastelen, kerken en kapellen. Tongeren*, Tongeren.
- HELSEN J., W. MOERMANS, P. SEVERIJNS & E. VANDEPLAS** (1988) *2000 jaar Tongeren. 15 vóór Chr. tot 1985*, Hasselt.
- HUYBRIGTS F.** (1904) L' hypocauste rue de St-Trond, à Tongres, in *Bulletin de la Société scientifique et littéraire du Limbourg*, XXII, 308-316.
- ISARIN, R., E. RENSINK, R. ELLENKAMP EN E. HEUNKS,** (2015), *Archeologische verwachtingskaart Maasdal (AVM) tussen Mook en Eijsden, Verantwoording Methodiek en Kaartbeeld*. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed & Rijkswaterstaat, Amersfoort.
- JANSSEN G.** (1865) Les enceintes de la ville de Tongres, in *Bulletin de la Société scientifique et littéraire du Limbourg*, VII, 1865, 25-56.
- MARINIS T.** (2004) *Urban Conservation Project in Hemelingenstraat, Tongeren*, Leuven.
- MERTENS J.** (1986) Korte bijdrage tot het Romeins stadsplan van Tongeren, in **BAUDOT M.P.** (ed.), *Miscellanea in honorem Josephi Remigii Mertens*, (*Acta Archaeologica Lovaniensia* 25), Leuven, 143-148.
- NOUWEN R.** (2012) *Tongeren. Een Romeinse stad in het land van Tungri*, Tongeren.
- OLISLAGERS N.** (sd) *De geschiedenis van de kazerne Ambiorix (stadsarchief Tongeren)*, sl.
- PACQUAY J.** (1934) *Tongeren voorheen. Geschiedkundige schets*, Tongeren.
- PAUWELS D., F. ROELENS & P. LALOO** (2016) *Tongeren – Ambiorixstraat. Archeologienota deel 2: Verslag van Resultaten*, Gent.
- RAEPSAET-CHARLIER M.-TH. & A. VANDERHOEVEN** (2004) Tongres au Bas-Empire romain, in Ferdière A. (ed.), *Capitales éphémères. Des capitales des cités perdent leur statut dans l'Antiquité tardive*, (*Revue Archéologique du Centre de la France*, Suppl. 25), Tours, 51-73.
- SEVENANT M.** e.a., (2002) *Ecodistricten: Ruimtelijk eenheden voor gebiedsgericht milieubeleid in Vlaanderen, I-III*, Brussel.
- STEENHOUDT M.** (2015) *Verwachting Ambiorixkazerne ontwikkeling*, Tongeren.
- ULRIX F.** (1958) Het Romeins stadsplan van Tongeren, in *Het Oude Land van Loon*, 13, 263-272.
- VANDERHOEVEN A. e.a.** (1992) Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Hondstraat te Tongeren (prov. Limburg). Interimverslag 1989), in *Archeologie in Vlaanderen*, II, 65-88.
- VANDERHOEVEN A.** (1996) The earliest urbanisation in Northern Gaul: some implications of recent research in Tongres, in **ROYMANS N. (ED.)**, *From the sword to the plough. Three studies in the earliest romanisation of Northern Gaul*, (*Amsterdam Archaeological Studies*, 1), Amsterdam, 189-260.

VANDERHOEVEN A. (2001) Das vorflavische Tongeren: die früheste Entwicklung der Stadt anhand von Funden und Befunden, in **PRECHT G. (ED.)**, Genese, Struktur und Entwicklung römischer Städte im 1. Jahrhundert n. Chr. in Nieder- und Obergermanien, (*Xantener Berichte*, 9), Mainz, 157-176.

VANDERHOEVEN A. (2007) Tongres au Haut-Empire romain, in Hanoune R. (ed.) Les villes romaines du Nord de la Gaule. Vingt ans de recherches nouvelles. Actes du XXVe colloque international de HALMA-IPEL UMR NR 8164, (*Revue de Nord, Hors Série. Collection Art et Archéologie*, 10), 309-336.

VANDERHOEVEN A. (2012) The Late Roman and early medieval urban topography of Tongeren, in **R. ANNAERT E.A.** (eds), *The very beginning of Europe? Cultural and Social Dimensions of Early-Medieval Migration and Colonisation (5th-8th century). Archaeology in Contemporary Europe Conference Brussels – May 17-19 2011*, Brussel, 135-146.

VANDERHOEVEN A. (2017) The Late Roman Town of Tongeren in Germania Secunda, in N. Roymans e.a. (eds), *Social Dynamics in the Northwest Frontiers of the Late Roman Empire*, (*Amsterdam Archaeological Studies* 26), Amsterdam, 127-178.

VANDERHOEVEN A. E.A. (1994) Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Minderbroedersstraat te Tongeren (prov. Limburg), *Archeologie in Vlaanderen*, IV, 49-74.

VANDERHOEVEN A. E.A. (2014) Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Sacramentstraat te Tongeren. Eindverslag 1993, *Relicta* 11, Brussel.

VANDERHOEVEN A. & M. VANDERHOEVEN (2004) Confrontation in Archaeology: Aspects of Roman Military Presence in Tongeren, in **F. VERMEULEN, K. SAS & W. DHAËZE (EDS)**, *Archaeology in Confrontation. Aspects of Roman Military Presence in the Northwest*, (*Archaeological Reports Ghent University*, 2), Gent, 143-154.

VANDERHOEVEN A. & G. VYNCKIER (1998) Tongeren: 11de Novemberwal, in **CREEMERS G. & A. VANDERHOEVEN (EDS)**, *Archeologische Kroniek van Limburg 1996, Limburg-Het Oude Land van Loon*, 77, 1, 44-45.

VANDERHOEVEN A. & G. VYNCKIER (2009) Tongeren: Vermeulenstraat 1, in **CREEMERS G. & A. VANDERHOEVEN (EDS)**, *Archeologische Kroniek van Limburg 1996, Limburg-Het Oude Land van Loon*, 88, 4, 374-378.

VANDERHOEVEN A. & G. VYNCKIER (2010) Tongeren: Vermeulenstraat 2, in **CREEMERS G. & A. VANDERHOEVEN (EDS)**, *Archeologische Kroniek van Limburg 1996, Limburg-Het Oude Land van Loon*, 89, 2, 147-150.

VANDEWAL S., (On)zichtbare relictten uit het verleden, *Tongerse Annalen* 31, Tongeren, 2017.

VANVINCKENROYE W. (1971) Het "Hypocaustum" in de Sint-Truiderstraat te Tongeren, in *Limburg*, 50, 193-203.

VANVINCKENROYE W. (sd) Opgravingen te Tongeren 1963-1964 door het Provinciaal Gallo-Romeins Museum, (*Publicaties van het Provinciaal Gallo-Romeins Museum Tongeren*, 8), Tongeren.

VANVINCKENROYE W. (1985) *Tongeren. Romeinse stad*, Tielt.

VANVINCKENROYE W. (1995) Some reflections on Tongeren (prov. Limburg) in the Augustan era, in **M. LODEWIJCKX (ED.)**, *Archaeological and Historical Aspects of West-European Societies. Album Amicorum André Van Doorselaer*, (*Acta Archaeologica Lovaniensia, Monographiae* 8), Leuven, 109-121.

VAN RANST E. EN SYS C. (2000) *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen*, Gent.

VERHELST K. (sd) *Archeologisch onderzoek Tongeren-Industriezone Oost, 2006-2007*, ongepubl. rapport.

VERHOEVEN M., ELLENKAMP G.R. & KEIJERS D.M.G. (2010) Een archeologische verwachtings –en beleidsadvieskaart voor de gemeente Echt-Susteren. Deelrapport II: Landschap en archeologie, *RAAP-rapport* 1951, 87 en 101.

VERSTRAELEN A., *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 34-Tongeren*, Leuven, 2000.

VYNCKIER G. (2008) *Verslag controle en registratie van een terrein aan de Watertorenstraat te Tongeren*, ongepubliceerd.

WESEMAEL E., VAN DE STAey I. & HOEBRECKX M. (2017) *Archeologienota Tongeren, Blaarstraat. Ontwikkeling Ambiorixkazerne fase 1 (Aron Rapport 360)*, Tongeren.

<https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/3066>

WYNS S. (2010) Tongeren, de oude busstelplaats fase 1. Een Definitief Archeologisch Onderzoek, (*Vlaams Archeologisch rapport 2/ADC Rapport 1293*), Amersfoort.

Websites:

www.onroerenderfgoed.be

<https://belgiummilitary.wordpress.com/vastgoed-geklasseerd-per-gemeente/tongeren/tongeren-ambiorixkazerne/>

<http://www.pcce.be/erfgoedonderderadar-operatiedicktracy>

cartoweb.be

dov.vlaanderen.be

klip.vlaanderen.be

<http://cai.onroerenderfgoed.be>

<http://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1024695¶m=inhoud&ref=search>

<http://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1023317¶m=inhoud&ref=search>

<https://geo.onroerenderfgoed.be/>

<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/thesaurus>

https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/content/images/Code_van_Goede_Praktijk.pdf

https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/projects/downloads/Begrippenlijst_feb2013.pdf

https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/news/downloads/stroomschema_stedenbouwkundig-verkaveling_v7.pdf

www.cartesius.be

www.geopunt.be

www.ngi.be

www.onroerenderfgoed.be/assets/files/content/downloads/140915_LV_RWO_Brochure_regelgeving.pdf

